Д.О. **Баюра**, канд. екон. наук, доц.
Ю.С. **Чихачова**, здобувач

УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМИ КОРПОРАТИВНИМИ ПРАВАМИ: ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ

В статті досліджуються особливості становлення національної моделі управління державними корпоративними правами. Визначено основні фактори, що впливають на національну модель корпоративного управління; механізми корпоративного управління, досліджено вплив проведених процесів приватизації на основні елементи корпоративного управління. Проаналізовані особливості, специфіка, основні цілі управління державними корпоративними правами в Україні. Визначаються пріоритети у вирішенні питання покращення ефективності діяльності вітчизняних акціонерних товариств, створених в процесі приватизації та корпоратизації.

The Article explores the formation features of national corporate management model, purposes of privatization in countries with the developed economy and purposes of privatization in countries of the CIS, including in Ukraine. The Article defines the basic factors which have influence national corporate management model and investigats influence of privatization process on corporate management. An author analysed the features, specificity, primary purposes and consequences of privatization in Ukraine and picked out the priorities wich can increase the operating efficiency of enterpris management.

Keywords: development of enterprise; methods of development; kompara-tivniy criterion analysis.

Keywords: a privatization, a corportization, a corporate management, an ownership.

Актуальність теми дослідження управління державними корпоративними правами обумовлена значною роллю в економіці України акціонерних товариства з державною часткою у статутному фонді. В процесі становлення ринкової економіки інтереси держави як соціально – політичного інституту, направлені на вирішення не лише економічних, демографічних, інфраструктурних проблем, але й проблем, пов'язаних із виконанням функції держави, як власника корпоративних прав. Внаслідок цього виникає необхідність підвищення ефективності управління акціонерними товариствами з державною часткою у статутному фонді та удосконалення оцінки ефективності такого управління, з метою покращення стратегії управління. Особливістю формування системи управління корпоративними правами держави є те, що ці процеси проходять під значним впливом держави. Корпоративні права держави можуть виникати в результаті: закріплення за державою акцій відкритих акціонерних товариств, створених в процесі приватизації; корпоратизації державних підприємств; придбання корпоративних прав в діючих господарських товариствах на основі господарсько - правових договорів.

Нині управління державними корпоративними правами є неефективним, про що свідчать статистичні дані, результати аналізу управління корпоративними правами держави Фонду державного майна України (далі - Фонд), галузевих міністерств, тощо. Що дає підстави зробити висновок про безсистемний характер управління державними корпоративними правами. Крім того, існуюча система управління державними корпоративними правами характеризується відсутністю адекватних механізмів управління державними корпоративними правами та не об'єктивністю оцінки ефективності управління.

Дослідженням проблем управління державними корпоративними правами займаються такі вітчизняних спеціалісти, як: І. Бондарь, С. Лєдомська [4], М. Чечетов [3], О.Пасхавер [8], О. Вакульчик [5] О. Довгань [6], Д. Стеченко [10] та ін. Однак, не зважаючи на велику кількість праць присвячених даній тематиці, окремі її аспекти недостатньо розроблені та висвітлені. Усебічне вивчення праць іноземних і вітчизняних учених, показало, що практично усі вони зосереджені на проблемах створення і розвитку корпоративних відносин та механізмів управління корпоративними правами [1; 2; 9]. Питання ж оцінки та підвищення економічної ефективності управління державними корпоративними правами відійшли на другий план. Отже, високу актуальність мають подальші наукові дослідження, присвячені цій складній проблеми.

Важливо акцентувати увагу на ті обставини, що більшість українських акціонерних товариств з державною часткою у статутному фонді виникли не внаслідок еволюції індивідуального бізнесу, а внаслідок корпоратизації та приватизації державних структур, що накладає національні особливості на управління такими товариствами. Дослідження показало, що недостатньо приділена увага саме питанням оцінки ефективності управління товариствами з державною часткою у статутному фонді та врахування при цьому особливостей механізмів корпоративного управління при формуванні стратегії управління державним сектором економіки, зокрема товариствами з державною часткою.

Метою даної статті є обґрунтування науково - теоретичної концепції управління корпоративними правами держави та удосконалення оцінки ефективності управління корпоративними правами держави в системі корпоративних відносин. При цьому важливо дослідити сутність, елементи системи і роль ефективного управління державними корпоративними правами в економіці України, виявити основні закономірностей впливу факторів розвитку та тенденції управління.

Держава у сучасному світі є активним економічним суб'єктом змішаної економіки, діяльність якого в економічній сфері має дві складові. По – перше, безпосереднє управління державним сектором економіки – державне підприємництво, по – друге, регулювання економіки як сукупність заходів державного впливу на об'єкти і процеси з метою певного спрямування господарської діяльності суб'єктів національної економіки, узгодження їх інтересів і дій для реалізації суспільних цілей. Діяльність держави як економічного суб'єкта ринкової системи відображає її економічну роль у суспільстві та

виступає у двох основних аспектах: держава як регулятор суспільного життя (соціальна спрямованість) і держава як власник корпоративних прав.

Нині держава є найбільшим власником корпоративних прав, яка володіє досить значним корпоративним портфелем (Рис. 1.).

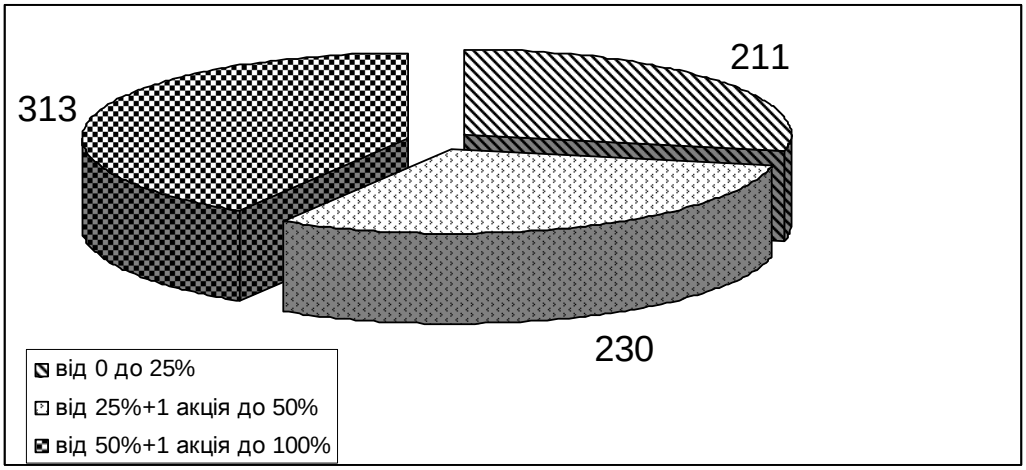


Рис. 1. Розподіл корпоративних прав держави за розміром державної частки в статутному капіталі станом на 1 жовтня 2009 року [7].

Однак, нині господарські товариства з часткою держави у статутному фонді, потребують системного підходу до управління результативністю та ефективністю своєї діяльності, який передбачає врахування факторів впливу при виборі відповідних критеріїв оцінки ефективності, механізму їх управління, методик аналізу ефективності та створення дієвої системи управління економікою підприємств корпоративного типу.

Аналіз нормативно-правової бази дозволив дійти висновку, що організаційно-правове забезпечення системи управління державними корпоративними правами здійснюється в контексті приватизаційних процесів і характеризується відсутністю чіткої стратегії розвитку системи, а також закону, зокрема «Про управління державними корпоративними правами», який би регламентував діяльність суб'єктів з державною часткою у статутному фонді і визначав основні поняття, терміни та цілі управління, методологію визначення оцінки ефективності управління.

Ефективність системи управління державними корпоративними правами залежить від організації її роботи та від дієвості відповідних правових механізмів [11]. На сьогодні діяльність з управління державними корпоративними правами є неефективною. Це означає, що неефективно функціонує держава як акціонер у межах певного інституціонального та правового середовища, яке нею ж і створюється. Враховуючи те, що відповідність умов функціонування його цілям є визначальним щодо цілей забезпечення, можна говорити про неефективність держави як системи впливу на об'єкти управління зокрема шляхом формування організаційно-правової бази, спроможної забезпечити її ефективну діяльність як акціонера. Проаналізувавши особливості управління державними корпоративними правами в Україні, ми дійшли висновку, що на процес управління державними корпоративними правами впливає ряд факторів, як внутрішніх так і зовнішніх: найбільш вагомими з них є правовий фактор та

організаційно – управлінський, тобто фактори зовнішнього середовища, що впливають на формування моделі управління та фактори внутрішнього середовища, що визначають особливість взаємовідносин між учасниками. У загальному вигляді їх можна подати у вигляді певної системи (Рис. 2.).

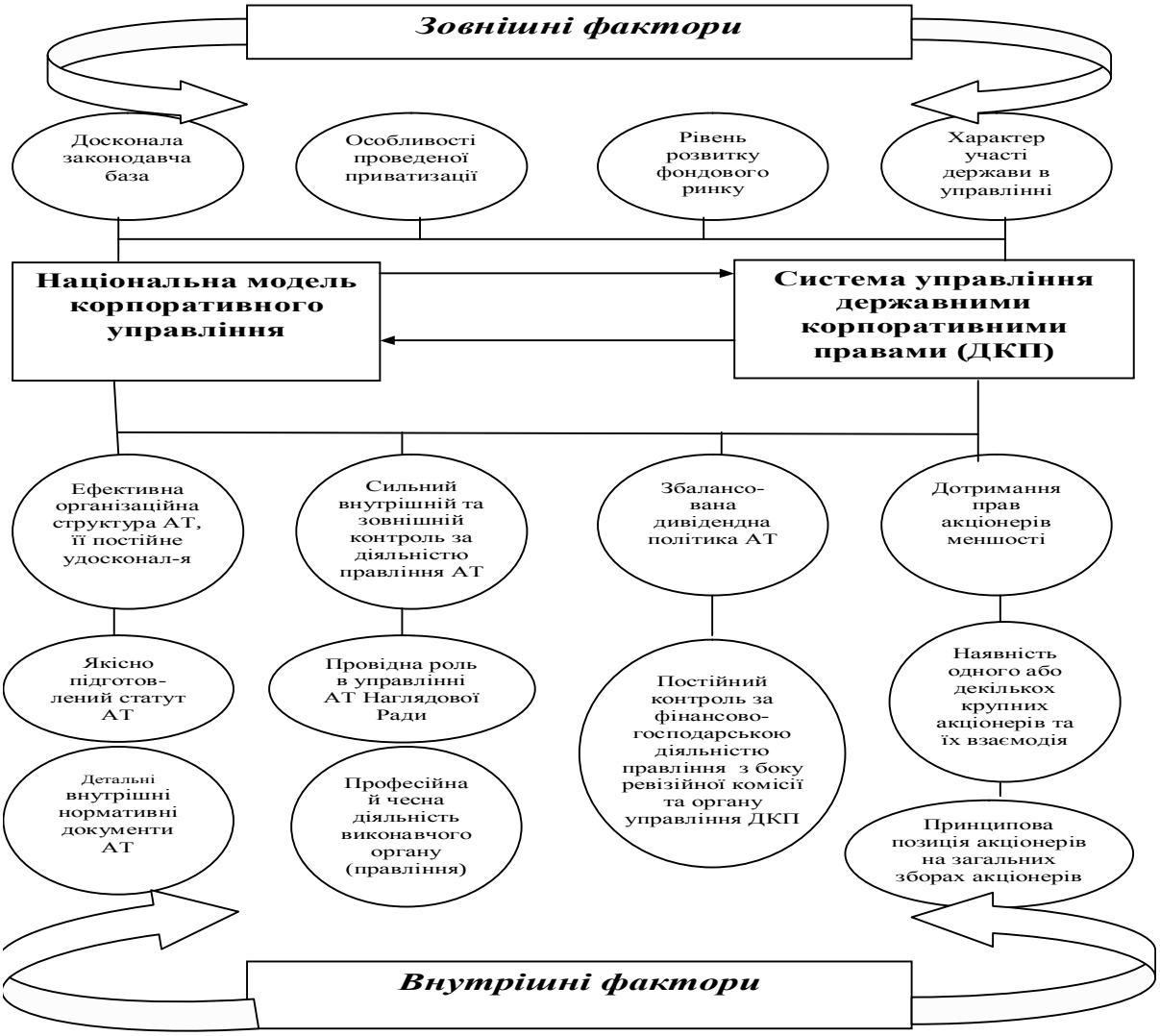


Рис. 2. Фактори впливу на систему управління державними корпоративними правами

Аналіз нормативно-правової бази за предметом дослідження статті показав, що організаційно-правове забезпечення системи управління державними корпоративними правами здійснюється в контексті приватизаційних процесів і характеризується відсутністю стратегії розвитку системи, а також закону, який регламентує діяльність її суб'єктів і визначає основні поняття, терміни та цілі. Мають місце: брак спеціально підготовлених кадрів, здатних знайти важелі впливу та удосконалити механізми управління; недостатнє використання інституту уповноважених осіб та слабка мотивація представників держави щодо результатів діяльності підприємств;

недосконалість механізмів відповідальності за порушення умов та завдань з управління тощо.

Так, формування нормативно-правових засад управління державними корпоративними правами безпосередньо відображає тенденції розвитку політичних та економічних ідей, державної політики щодо управління об'єктами державної власності, визначають подальший розвиток самого управління. Ефективність механізмів управління якої в першу чергу залежить від організації її роботи та від дієвості відповідних правових механізмів.

Слід наголосити, що товариства з державною часткою у статутному фонді мають подвійний характер (мету) функціонування, який визначає головну відмінність в правовому регулюванні господарської діяльності такими товариствами та оцінки ефективності їх діяльності від приватних товариств. По – перше вони функціонують в ринковому середовищі тому, як і комерційні товариства повинні отримувати прибуток, по – друге, вони є інструментом реалізації державної політики.

Ця особливість визначає і сукупність механізмів управління, за допомогою яких здійснюється управління державними корпоративними правами. Їх можна об'єднати у внутрішні – організаційно управлінський та економічний механізм, та зовнішні – правові. Зовнішні механізми мають загальний характер для всіх акціонерних товариств. Внутрішні механізми враховують специфіку кожного конкретного акціонерного товариства.

Так, від того, яким чином реалізуються механізми управління, залежить ефективність всієї системи. При цьому реалізація внутрішніх механізмів визначає роботу окремих товариств, а реалізація зовнішніх механізмів є підсумком діяльності корпоративного сектора економіки в цілому (Рис. 3.).

За таких умов постає необхідність подальшого дослідження питання щодо підвищення ефективності управління державною власністю в корпоративному секторі та удосконалення корпоративного управління такими товариствами шляхом удосконалення саме механізмів управління державними корпоративними правами. Тобто держава, в особі Фонду, який уповноважений управляти державними корпоративними правами, разом з іншими органами виконавчої влади, повинна забезпечити ефективне функціонування як державного сектору економіки, так і кожного товариства, яке входить до його складу і виступити ініціатором розробки законопроекту «Про управління державними корпоративними правами».

Неефективна дієвість механізмів корпоративного управління порушує питання про удосконалення державного регулювання економікою в управлінні державними корпоративними правами. Це питання є досить важливим, оскільки участь держави як власника корпоративних відносин є інструментом соціально - економічної політики та важливим елементом організаційного механізму корпоративного управління через систему регулювання відносин між учасниками корпоративних відносин.

Згідно з визначенням менеджменту всі зусилля організації, тобто його учасників мають бути спрямовані на досягнення цілей цієї фірми. Вироблені на основі місії цілі

організації є критерієм для всього наступного процесу прийняття управлінських рішень [6].

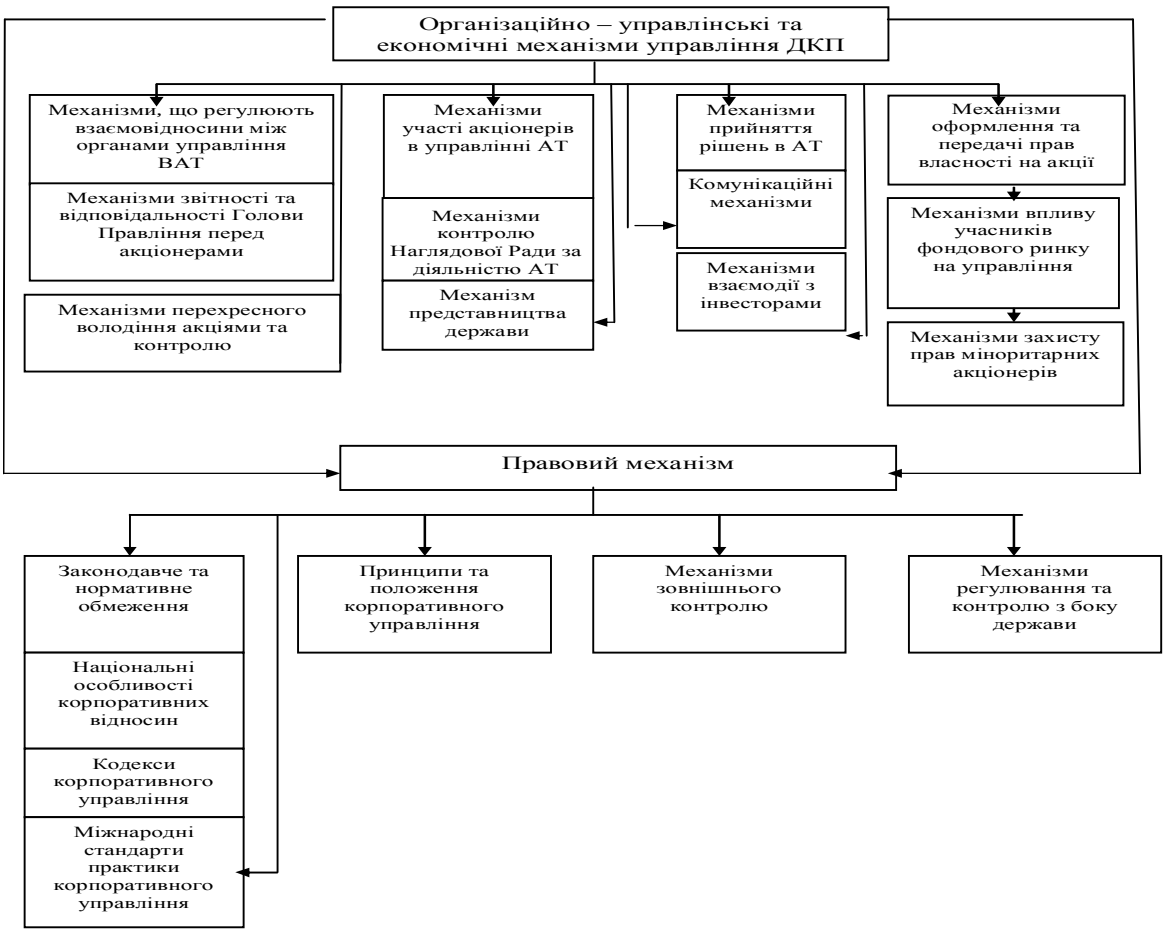


Рис. 3. Сукупність механізмів корпоративного управління державними корпоративними правами

Таким чином, у національній моделі корпоративного управління, де держава є активним власником при вирішенні питання ефективності управління державними корпоративними правами вона повинна ставити такі цілі:

- отримувати вигоди від ефективного управління корпоративними правами, стимулювати інвестиційні шляхи розвитку державного корпоративного сектору економіки;

- проводити управління корпоративним сектором у рамках реалізації переважно соціальних функцій держави, підвищити роль господарських товариств з державною часткою у вирішенні нагальних соціальних потреб;

- забезпечити стабільність та передбачуваність управління державними корпоративними правами, для цього запровадити системний підхід до управління державними корпоративними правами, який би забезпечував підвищення ефективності використання державного майна при управлінні державними корпоративними правами, що в свою чергу повинно призвести до суттєвого збільшення надходжень до

Державного бюджету України та захисту прав держави як власника корпоративних прав.

Отже, наявні нині внутрішні та зовнішні фактори корпоративного управління об'єктивно обмежують можливості розробки та реалізації економічної стратегії щодо управління державними корпоративними правами. При цьому слід дотримуватись наступних пріоритетів при виборі стратегії – необхідність адміністративної реформи, створення конкурентного середовища, умов для інвестування з врахуванням особливостей національного господарства. При проведенні процесу приватизації доцільно переглянути цілі та пріоритети подальшого розвитку процесу управління державними корпоративними правами.

Висновки.

1. Ефективність управління державними корпоративними правами залежить від дієвості організаційно – управлінського та правового механізмів. Так, на сьогодні діяльність з управління державними корпоративними правами досі залишається неефективною. Тобто неефективною є система впливу на товариства із державною часткою у статутному фонді, відповідно до правового середовища, яке ж створюється державою, шляхом формування організаційно – правової бази .

2. Для побудови ефективної національної моделі управління державними корпоративними правами та функціонування ефективної системи управління державними корпоративними правами необхідно подальше удосконалення законодавства за наступними напрямками:

- забезпечення більш диференційного підходу до встановлення завдань з управління об'єктами державної власності, враховуючи пріоритетність його функцій (соціальні, економічні), встановлюючи при цьому контроль за фінансами та ефективністю управління з урахуванням цих особливостей;

- покращення моніторингу виконання підприємствами фінансових планів, та більш глибоке проведення аналізу щодо розробки планів виходу товариств з кризи та поліпшення їх фінансового стану;

- розробка та впровадження законопроекту «Про управління державними корпоративними правами»;

- приведення у відповідність із Законом України "Про акціонерні товариства", Закону України "Про управління об'єктами державної власності" нормативно-правових актів та установчих документів товариств.

Література:

1. Djankov S. Ownership Structure and Enterprise Restructuring in Six Newly Independent States. – "Comparative Economic Studies", Spring 1999, vol. XXXXI, № 1, p.84

2. Stiglitz J.E.et\al\The economic role of the state – Oxford: Basil Blackwell, [текст] : [пер.с англ.] 1989 p.5, World Bank, 2001. — x, 526 p. — ISBN 0-19-521600-8

3. Бондар І.К., Чечетов М.В., Науменко В.І., Саввов А.І., Лич В.М. Енциклопедія корпоративного управління [текст]: У 3 т. — К. : Вид. Дім "Корпорація", 2006. Т. 2 : І-О. — 422с. — ISBN 9668198-16-6

4. Бондарь А. Н., Ларцев В. С., Ледомская С. Ю., Тараторин Ю. М. Итоги сертификатной приватизации в Украине [текст] / А.Н. Бондарь (общ.ред.). — К. : Полиграф-Информ, 2002. — 208с.

5. Вакульчик О. М. Механізм оцінки результативності діяльності підприємств з корпоративним управлінням [текст]: Автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.06.01 / Національна металургійна академія України. — Д., 2004. — 35с.

6. Довгань Л.Є., Нємцов В.Д. Стратегічний менеджмент: Навч. посібник. /За ред. Шпак В.І. – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб», 2001. – 560 с.

7. Официальный сайт Фонда государственного имущества Украины. [Электронный ресурс]: www. Spfu.gov.ua

8. Пасхавер А. Перспективы частного предпринимательства в Украине: бюрократия против капитала. – “Зеркало недели”, 26.VI.1999

9. Российская корпорация: внутренняя организация, внешние взаимодействия, перспективы развития [Текст]/ [Н.Абе и др.]; под ред. Т.Г. Долгопятовой, И. Ивасаки, А.А. Яковлева; Гос. Ун-т – Высшая школа экономики. – М.: Изд. Дом ГУ ВШЭ, 2007. – 542 с.

10. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки [текст] : Навч. посіб. — 3. вид., випр. — К. : Знання, 2006. — 262с.

11. Чихачова Ю.С. Правові засади управління державними корпоративними правами / Наше право , № 2, 2007. - 100 с.